

kimi naselji Stari Dvor in Suha, kot mestni naselji pa Zelezniki in Češnjica v tedanji občini Zelezniki in Ziri v tedanji občini Ziri. (Pri tem so gotovo mišljene Ziri v širšem pomenu). Od letos se šteje za mestno naselje tudi Gorenja vas. Kot takšna je že upoštevana v družbenem planu za obdobje 1981 do 1985 (Uradni vestnik Gorenjske 23. 6. 1981). Tako ima naša občina eno mesto (Sk. Loka) in tri mestna naselja (Gorenja vas, Zelezniki, Ziri). V odloku o dolo-

čitvi naselij, ki se v občini Škofja Loka štejejo za mesto ali za naselje mestnega značaja (Ur. v. G., 8. 12. 1981), so k mestu šteta naselja širšega območja Škofje Loke: Binkelj, Forme, Grenc, Podpulfra, Puštal, Stara Loka, Suha, Sv. Duh, Trata, Vešter, Vincarje, Virmaše. K Žirem so štete: Dobračeva, Nova vas in Stara vas. Pri vseh teh naseljih so natančno določene zemljiške parcele, ki leže znotraj mestnih meja.

France Planina

TRI TRATE

Že dalj časa opažam, da pisci, ki upo-
rabljajo starejše viire o loškem ozemlju,
mešajo imena treh Trat na loškem
ozemlju. Na tem mestu ne mislim raz-
glabljeti o zgodovini teh treh lokacij
ali celo imen, treba pa je razlikovati, za
katere Trate gre.

Predmestje Trata. Ko govorimo o Tra-
ti v zvezi z bližnjo okolico mesta Loke,
v zvezi s predmestji, pomeni Trata loško
predmestje nad starim predmestjem Kar-
lovcem, čigar ime se nam je bolj ohrani-
lo v spominu kot Trata. Predmestje
Trata se je uradno imenovalo (seveda
tudi že prej) od druge polovice 18. stolet-
ja do leta 1930. Od takrat naprej in še
danes je ta predel imenovan Grajska
pot.

Vas Trata. Trata na Sorškem polju je
vas na drugi strani železniške proge.

Vas omenjajo viri že takoj po letu 973.
Predel je bil ves srednji vek, pravzaprav
do danes, izrazito kmetijski. Leta 1979
je vas štela 140 prebivalcev. Železniška
postaja Trata — Kolodvor in Industrij-
ska cona Trata nista na Trati, vendar
naj o tem sodijo drugi in upam na dru-
gem mestu.

Trata nad Škofjo Loko, v Poljanski
dolini (danes poznana kot Gorenja vas).
Že v prejšnjem stoletju je bil kraj se-
dež občine, od 18. stoletja pa župnije.
Kraj je na desnem bregu Poljanščice.
Po zadnji vojni je ime zamrlo, ker je
naselje gospodarsko prehitela sosednja
Gorenja vas nasproti, na levem bregu
Poljanščice. Podatke za današnjo Goren-
jo vas, najdemo v starih virih pod Tra-
to.

France Štukl

KULTURNA DRUŠTVA NA ŠKOFJELOŠKEM DO PRVE SVETOVNE VOJNE

(K otvoritvi razstave)

Prav v tem mesecu mineva 120 let,
odkar je avstroogrška oblast dovolila s
t. i. februariskim patentom — ustavo
ustanavljanje raznih nepolitičnih dru-
štev.

Najstarejše slovensko društvo v Škofji
Loki, hkrati prva na Gorenjskem je bila
Narodna čitalnica. Ustanovljena je bila
10. 9. 1862. Tudi v Loki so kot drugod s
prirejanji t. i. besed hoteli buditi narod-
no zavest. S tem pa so hkrati pričeli z
gledališko in glasbeno dejavnostjo. Prvi
predsednik loške čitalnice je bil posest-

nik in deželni glavar Oton Detela iz
Ajmanovega gradu. Prostore so sprva
imeli v stavbi današnje občine, potem
na Pošti na Placu, kasneje na Štemarjih
in končno za dlje časa v stavbi današnje
restavracije Krona.

Ker danes praznujemo slovenski kul-
turni praznik, ki je povezan z obletnico
Prešernove smrti, naj omenimo, da je
verjetno med prvimi društvi na Sloven-
skem sploh loška Čitalnica že leta 1863
organizirala besedo v čast in spomin
Franceta Prešerna, čeprav so tedaj dru-

god slavili in čenili le Vodnika in Koseskega. Tega leta so že imeli svoj zbor, kasneje pa razne orkestre — tudi salonskega. Na prelomu stoletja so posebej v okviru Čitalnice zaživeli moški, ženski in mešani zbor — zlasti pa še, ko je prišel na sodišče v Škofjo Loko glasbenik Oskar Dev. Hitro se je množila društvena knjižnica — leta 1910 je vsebovala že čez 800 knjižnih enot. Pridno so pripravljali tudi raznovrstna predavanja; samo leta 1910 jih je bilo šestnajst. Z ustanovitvijo Sokolskega društva se je delo Sokola in čitalnice prepletalo in dopolnjevalo.

Bralna društva so ustanavljali nekoliko bolj na široko. Med prvimi tovrstnimi društvi na Gorenjskem je v virih omenjeno Bralno društvo Selca. Ustanovljeno je bilo leta 1877 (prapor tega društva je danes tu razstavljen) in je sčasoma preraslo še v Pevsko društvo Ratitovec. Zirovci so imeli pevsko društvo Sora. Bralna društva so bila od leta 1880 dalje tudi v Sorici in Žireh. Pet let kasneje so ga ustanovili kovači v Zeleznikih, in leta 1894 v Škofji Loki, leta 1898 pa še v Dolenji vasi.

Leta 1885 so na Slovenskem ustanovili kot protiutež nemškimi »Schulvereinom« šolsko obrambno Društvo sv. Cirila in Metoda. Ze naslednje leto je dobilo podružnice v Škofji Loki, Zeleznikih, Selcih, Žireh in za Poljansko dolino. Naše podružnice so bile sorazmerno močne in aktivne, in zato je bil leta 1897 tudi občni zbor Društva Cirila in Metoda v Škofji Loki. V ta sklop lahko štejemo še ustanovitev podružnice Slovenske straže v Žireh in Škofji Loki leta 1910.

Ob tradiciji cehov in v smislu Krekovihih idej o organiziranju delavcev, je zraslo leta 1894 v Škofji Loki Društvo rokodelskih pomočnikov.

Prav tako so po vseh večjih krajih — kar na široko — ustanavljali Slovenska katoliška izobraževalna društva.

Med redkimi socialnodemokratskimi kulturno-prosvetnimi društvi na Gorenjskem je bila leta 1911 v Škofji Loki ustanovljena prva podružnica Vzajemnosti, ki je združevala izobraževalno in prosvetno delo in tako širila socialistične ideje tudi z organiziranjem odličnih predavanj razgledanih socialistov. Sem lahko še pridenemo Podporno društvo gozdnih delavcev za Dražgoše iz leta 1908, Druš-

tvo kamnosekov v Škofji Loki in Delavsko podporno društvo v Zeleznikih.

Med najstarejšimi gasilskimi društvi na Slovenskem je škofjeloško iz leta 1876. Člani niso bili samo gasilci ob požarih, temveč so odigrali pomembno kulturno vlogo; tako so leta 1909 ustanovili gasilsko godbo v Škofji Loki. Če omenimo samo starejša gasilska društva, se vrste takole: Poljane 1894, Selca 1897. Tradicija godbe v Žireh sega nazaj v leto 1912 in je povezana prav z gasilci.

O Sokolu v Škofji Loki od ustanovitve do srede tridesetih let je napisana kar knjiga, zato samo na kratko. V Škofji Loki so se pripravljali na ustanovitev društva več let, do leta 1906. Ob pomoči loškega Sokola je zraslo še Sokolsko društvo v Zeleznikih in Dražgošah leta 1908. Zirovci tudi v tem niso zaostajali: celo prvi na Gorenjskem so zgradili svoj Sokolski dom, in to leta 1908. Za sokole so bili pomembni skupni izleti — t. i. zletiti. V okviru Sokola so nastajali Smučarski odseki in marsikateri nekadnji sokol vam ve povedati, kako so prvi smučali pri luninem svitu, da jih niso videli, ker je bilo smučanje za starejše neprimerno. Sprva so telovadili kar pod najeto lopo na Studencu (danes Jegorovo predmestje). V poletnem času so vadili kar na prostem. Prvi učitelji so prihajali od drugod, kmalu pa so bili usposobljeni domači telovadci. Samostojen ženski odsek so na Škofjeloškem imele le žirovske sokolice.

Slovenska krščanska mladina pa je bila organizirana v društvu Orel. Poleg telovadbe je imelo v programu tudi splošno kulturno delo. Leta 1909 je bilo ustanovljeno v Škofji Loki, Selcih in Zeleznikih ob pomoči tedanje Slovenske ljudske stranke.

Omeniti moramo tudi Olepševalno društvo v Škofji Loki, ustanovljeno leta 1897, ki je dalo dobro osnovo za kasnejša turistična društva na Škofjeloškem. Važnega pomena ne samo v kulturnem in rekreativnem, temveč tudi v narodnoobrambnem smislu je bila ustanovitev Selške podružnice SPD društva v Zeleznikih leta 1907; o njej lahko več izluščite v lanskem letniku Loških razgledov. V Loki pa so jih imeli še več; tako Strelsko društvo, Klub biciklistov pa razna gospodarska, politična in druga društva (čebelarska itd.).

Vinko Demšar